

УДК 37.014.3:316.6

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4\(22\)-1287-1299](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4(22)-1287-1299)

Петровиц Валентина Василівна кандидат історичних наук, доцент, кафедра музеєзнавства, пам'ятокознавства та інформаційно-аналітичної діяльності, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 43025 м. Луцьк просп. Воли, 13, <https://orcid.org/0000-0003-0407-0471>

Байбакова Ольга Олександрівна кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра іноземних мов, Ужгородський Національний Університет, 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3, <https://orcid.org/0000-0003-4546-7416>

Лапшин Сергій Андрійович кандидат історичних наук, доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, <https://orcid.org/0000-0002-2578-8055>

ВПЛИВ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ НА ПІДТРИМКУ ТА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анотація. Дослідження присвячене аналітиці специфіки процесу підтримки та розвитку національно-культурної ідентичності у здобувачів освіти шляхом впливу освітніх програм. Актуальність формування національної та культурної ідентичності спричинена першочерговою необхідністю усвідомлення молоддю етнічних та історичних цінностей українського народу, збереження традицій та автентичності. У статті визначено, що на розвиток досліджуваного феномену активно впливають цільові освітні програми. Висвітлено специфіку динаміки поступу національної та культурної ідентичності у здобувачів освіти з огляду на пріоритетність імплементації України до загальноєвропейського освітнього простору. Доведено, що результатом втрати сенсу феномену національної культури є тривала криза та масштабна руйнація релігійної та культурної ідентичності, що, як наслідок, зумовлює формування дефініції нової ідентичності, базисом якої виступають інші засади самоідентифікації. Виокремлено базові тези форми освіти, які повинні слугувати основою поступу та підтримки національно-культурної ідентичності учасників освітнього процесу. У процесі дослідження ідентифіковано пріоритетні дієві засоби практичної реалізації процесу впливу освітніх програм на

розвиток етноідентичності. Проаналізовано аспекти проблематики взаємозалежності інноваційної стратегії поступу національного освітнього середовища та концепту оновлення змісту шкільної освіти в напрямку інтенсифікації розвитку національно-культурної ідентичності. Доведено, що сучасні освітні програми мають синергізувати засоби інноваційних освітніх розробок, науково-теоретичні та методичні напрацювання українських педагогів, результати практичного впровадження національно-культурних засад у навчальний процес. Встановлено, що феномен національно-культурної ідентичності володіє стабільним резонансом у суспільстві, визначаючи якісний рівень збереження національної спадщини України. Функціонал освітніх програм, при цьому, слугує інструментом активного впливу на векторність та силу поступу окресленого феномену.

Ключові слова: освітня програма, національна ідентичність, культурна ідентичність, самосвідомість, державна освітня політика, взаємодія, оптимізація, модернізація.

Petrovich Valentina Vasylivna Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of Museology, Monument Studies and Information and Analytical Activities, Lesya Ukrainka Volyn National University, 43025, Lutsk, Volya Ave.13 , <https://orcid.org/0000-0003-0407-0471>

Baibakova Olga Oleksandrivna PhD in Pedagogy, Associate Professor, Department of Foreign Languages, Uzhhorod National University, 88000, Uzhhorod, Narodna Square, 3, <https://orcid.org/0000-0003-4546-7416>

Lapshin Serhii Andriyovych Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Public Management and Administration Department, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, 21001, Vinnytsia, Ostrozhsky St., 32 <https://orcid.org/0000-0002-2578-8055>

THE IMPACT OF EDUCATIONAL PROGRAMS ON THE MAINTENANCE AND DEVELOPMENT OF NATIONAL AND CULTURAL IDENTITY

Abstract. The study is devoted to the analysis of the specifics of the process of supporting and developing national and cultural identity in students through the influence of educational programs. The relevance of the formation of national and cultural identity is caused by the primary need for young people to realize the ethnic and historical values of the Ukrainian

people, to preserve traditions and authenticity. The article determines that the development of the phenomenon under study is actively influenced by targeted educational programs. The specifics of the dynamics of the development of national and cultural identity in students are highlighted, given the priority of Ukraine's implementation in the European educational space. It is proved that the loss of the meaning of the phenomenon of national culture is a long-term crisis and large-scale destruction of religious and cultural identity, which, as a result, leads to the formation of a definition of a new identity, based on other principles of self-identification. The basic theses of the formation of educational programs that should serve as the basis for the development and support of the national and cultural identity of participants in the educational process are highlighted. In the course of the study, the priority effective means of practical implementation of the process of influence of educational programs on the development of ethnic identity are identified. Aspects of the problem of interdependence of the innovative strategy for the development of the national educational environment and the concept of updating the content of school education in the direction of intensifying the development of national and cultural identity are analyzed. It is proved that modern educational programs should synergize the means of innovative educational developments, scientific, theoretical and methodological developments of Ukrainian teachers, and the results of practical implementation of national and cultural principles in the educational process. It has been established that the phenomenon of national and cultural identity has a stable resonance in society, determining the qualitative level of preservation of the national heritage of Ukraine. The functionality of educational programs, at the same time, serves as an instrument of active influence on the vector and strength of the progress of the outlined phenomenon.

Keywords: educational program, national identity, cultural identity, self-awareness, state educational policy, interaction, optimization, modernization.

Постановка проблеми. Проблематика підтримки та розвитку феномену національно-культурної ідентичності у освітньому середовищі набула особливої значущості, з огляду на гостру потребу в усвідомленні та збереженні історичної пам'яті, етнічних цінностей, національної самобутності та українських народних традицій. Пріоритетна роль у окресленому концепті відводиться функціоналу закладів освіти щодо реалізації освітніх програм, що мають на меті дієву підтримку та інтенсифікацію поступу національно-культурної ідентичності учасників освітнього процесу.

Сфера освіти в національному просторі, позиціонуючись невід'ємною компонентою державної політики стратегічного управління, наразі функціонує в складних умовах військового стану. Тенденції адаптивної динаміки освітнього процесу торкаються усіх аспектів навчального процесу – від формації нового сутнісного змісту загальноосвітнього середовища до загальної діджиталізації. Освітні програми виділяються у загальній концепції розвитку галузі як перспективна та стратегічно важлива для управлінців та педагогів-практиків гілка інноваційної освітньої політики в Україні та етнокультурних аспектів оновлення змісту шкільної освіти.

Успішне формування та підтримка національно-культурної ідентичності у освітньому середовищі за посередництвом освітніх програм є передумовою ефективності процесу національно-культурного відродження України. Сучасне суспільне середовище вимагає особистостей з високим культурним рівнем та розвинутою національною ідентичністю. Окреслений спектр питань вбачається особливо значущим в нинішніх умовах суспільного розвитку та зумовлюють актуальність досліджуваної тематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі концептуальні засади формування та розвитку феномену національно-культурної ідентичності особистості у освітньому середовищі позиціонується предметом досліджень низки сучасних науковців. Зокрема, О. Nazizova [1] відзначає, що сутність національно-культурної ідентичності полягає не лише в умінні етнічної спільноти творити особисте світобачення, але, також, у особистій здатності окремого індивідуума реалізуватися в етнонаціональній площині та репрезентувати себе суб'єктом, що володіє низкою найважливіших культурно-етнічних специфічних особливостей.

V. Demchenko [2] зауважує, що необхідним аспектом формації національно-культурної самосвідомості індивідуума у освітньому процесі є виховання любові до феномену рідної державної мови. На переконання дослідників, мовне середовище чинить суттєвий вплив на процес популяризації історико-культурної спадщини українського народу. Водночас, Т. Рожнова [3] та О. Пометун [4] стверджують, що освітні програми з підтримки формації національно-культурної ідентичності мають ґрунтуватись на історичній правдивій пам'яті, національних ідеалах, гідності, етнічній самосвідомості та патріотизмі.

Вчені Н.В Бондаренко [5] та С.Т. Золотухіна [6] з колегами наголошують, що навчально-виховний процес у закладах освіти повинен бути спрямований на формування найважливіших складових національно-

культурної ідентичності. Т. Олефіренко, Г. Цветкова, О. Матвієнко О. [7] зауважують, що освітні програми потребують мультидисциплінарної методології в аспекті українознавства, адже громадянство особистості проявляється у взаємодії з її етнічно-культурною ідентичністю. На переконання приведених вчених, освітні програми позиціонуються дієвою стратегією координації, котра врегульовує баланс між творчими відносинами та громадянськими.

Аналізуючи основні наукові висновки сучасних дослідників в межах окресленої проблематики, освітню діяльність необхідно позиціонувати як креативний засіб становлення та підтримки української самобутньої ідентичності в сучасному інтегрованому глобальному середовищі. Трансформація сучасної культурологічно-освітньої парадигми сприятиме ефективному вихованню молоді як носія етнічного коду. І освітні програми вбачаються хабом реалізації різнопланових концептів та ідей у окресленому стратегічному напрямі.

Проте, аналітика результатів досліджень науковців переконливо засвідчує, що алгоритми формування національно-культурної ідентичності за посередництвом інноваційних освітніх програм є не до кінця розкритими та потребують більш глибокого вивчення. Актуальними в досліджуваному контексті залишаються питання імплементації інноваційних підходів у навчальні програми та методики оцінювання їхньої ефективності. Необхідною, також, вбачається розробка діагностичних інструментів, зокрема для виявлення впливу освітніх програм на поступ етнокультурних аспектів розвитку освіти в сучасній Україні.

Мета статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналітика специфіки впливу інноваційних освітніх програм в Україні на формування та розвиток феномену національно-культурної ідентичності у здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Глобальні тенденції динаміки суспільного поступу зумовлюють необхідність активного розвитку у молоді національно-культурної ідентичності. Окреслена концепція віддзеркалює потребу в індивідуальній освіті, де здобувачі ідентифікують себе як особистість.

Проблематика національної та культурної ідентичності характеризується постійним резонансом у суспільному середовищі. Від ефективності трансформації освітніх програм у окресленому напрямку, значною мірою, залежить збереження етнічно-історичної спадщини України, духовних основ суспільного поступу.

Основна мета реформування освітніх програм полягає в тому, щоб забезпечити належний рівень виховання здобувачів освіти,

опанування ними критичного мислення, комунікаційної компетентності та взаємодії у командній співпраці. Освітні програми в галузі української культури та мистецтва, історії та етнічної самоідентифікації повинні реалізовуватись за україноцентричною та націоналістичною орієнтаціями. Міжпредметні зв'язки, при цьому, активно проявлятимуться через культурну впевненість, громадянську відповідальність, змістові лінії виховання, формацію життєвих цінностей та морально-етичних характеристик.

Впливовим фактором безпосередньої ваги для процесу формування національно-культурної ідентичності особистості у освітньому середовищі, вбачається спрямування на усвідомлення власної автентичності. Актуалізація такої векторності зумовлена деякою відірваністю молоді від національного підґрунтя та невизначеність національної ідеології, а також актуальний нині вплив інформаційної війни та безпосередньої військової агресії росії, через що спостерігається певна диференціація населення за мовною ознакою і відкинення факту автентичності української культурної формації [2,7]. Вказані фактори володіють свідомим спрямуванням на видалення молоді з етнічного та національно-культурного контексту розвитку, формування почуття етнічної меншовартості нівелювання національних цінностей.

Проблема необхідності підтримки національно-культурної ідентичності здобувачів освіти за допомогою освітніх програм значною мірою спричинена імплементацією України до європейського освітнього простору. Національні звичаї та традиції, етнічна обрядовість позиціонуються на сьогодні потужним засобом стимулювання розвитку національно-культурної ідентичності здобувачів освіти. Необхідно зазначити, що феномен етнічної ідентичності спрямований на відображення менталітету і культурного підґрунтя всього українського народу. При цьому, має місце формування проміжних формацій регіональної ідентичності, що акумулюють та відображають характерний для певного регіону України менталітет. Окремі освітні програми передбачають окреслену концептуальну специфіку, формуючи максимально продуктивний інноваційний освітній контент, що відповідає запитам сучасної молоді.

Освітні програми, сприяючи підтримці та поступу національно-культурної ідентичності учасників навального процесу, повинні бути дотичними до всіх основних вимірів суспільства та особистості. Їх успішні зразки синергізують мотиваційно-ціннісні аспекти, сферу емоцій, а також когнітивну, рефлексивну та суб'єктивну діяльність [5,8]. Варто зауважити, що етнічна ідентичність позиціонується індикатором

успішного синтезу соціокультурної позиції та індивідуальності, відображаючи національно-культурний досвід конкретного народу як елемент національної єдності. Водночас, вона позиціонується як концепція формування національного Я-образу, усвідомлення себе та інших як носіїв національної специфіки [9].

Необхідно зауважити, що вплив освітніх програм на підтримку та поступ національно-культурної ідентичності у здобувачів освіти повинен мати у основі рівноправний діалог з усіма народами, які проживають в Україні, спрямований на синтез загальноукраїнської державності та забезпечення сприятливих умов для її розвитку. Ефективно сформована національно-культурна ідентичність здобувачів освіти знаходить вираження у особистісному осмисленні уявлень певної етнічної групи, високих національних та етнічних почуттів, що дозволяє формувати систему продуктивної взаємодії та поведінки в різних ситуаціях.

Із огляду на вищевказане, специфіка реалізації розвитку культурної та національної ідентичності в навчальному процесі за посередництвом оновлених освітніх програм вбачається базисом перспективної національної стабільності. Прямими наслідками загублення смислу та ролі феномену національної культури є глибокі кризові явища та масштабна руйнація релігійної та культурної ідентичностей. Все це зумовлює мотивацію до творення нової, хибної ідентичності, з відмінними засадами самоідентифікації.

Освітні програми, що мають на меті активну підтримку розвитку культурної та національної ідентичності молоді, повинні ґрунтуватися на національній пам'яті та історичній правді, національній самосвідомості, патріотизмі, ідеалах, почутті гідності. Особливий вплив на векторність розвитку національно-культурної ідентичності в освітньому середовищі має загальний процес динаміки колективної ідентичності громадян України. У освітньому середовищі для інтенсифікації результативності процесу реалізовується, зазвичай, система інформаційних та мистецьких знань, що має на меті формування вміння самостійного інтелектуального розвитку, ідентифікації зв'язку між мистецтвом, істинними цінностями та етнічною приналежністю [10]. У цьому процесі відбувається ідентифікація, яка ідентифікує подальші стереотипи поведінки та діяльності, формуючи систему оцінювальних суджень та емоційних реакцій. Таке узгодження створює передумови для акумуляції в пам'яті здобувачів освіти культурно-історичних та етнічних аспектів, включно з інтелектуальними, емоційними та моральними компонентами.

Ефективними інноваційними засобами в межах освітніх програм позиціонуються інформаційна гігієна та розширення кола спілкування українською мовою, розвиток критичного мислення, інтенсифікація усвідомлення національної ідентичності та гідності, ефективної внутрішньої боротьби зі стереотипами національної меншовартості. Загалом, функціонал освітніх програм щодо цілісної стратегії підтримки національно-культурної ідентичності у здобувачів освіти ґрунтується на процесі самоідентифікації, тобто, збереження власної ідентичності у межах соціальної приналежності.

Багатозначність дефініції освітньої програми відображає її сучасну інтегративну сутність у взаємодії з суспільним середовищем. Освітня стратегія в Україні, поклавши в основу етнокультурні засади, спроможна активно стимулювати інноваційне оновлення системи освіти в цілому. Варто зазначити, що етнокультурні аспекти найскладніше піддаються реалізації у освітньому просторі [4,11]. Індикаторність інноваційності освітніх програм вбачається, якраз, у пріоритетності етнокультурних тенденцій розвитку змісту освітнього процесу, імплементації новаторських підходів та сучасних інформаційних технологій, залученні потенціалу інтерактивних методик, оновленні навчальних проєктів.

Із метою активного впливу на розвиток національної та культурної ідентичності здобувачів освіти, при розробці та впровадженні сучасних освітніх програм необхідно враховувати низку передумов. Зокрема, основними стратегічними завданнями інноваційної освітньої політики в Україні позиціонуються регенерація етнічної самоідентифікації, акумуляція та збереження духовної культури етносів, стимулювання розвитку їх мовно-культурної та етнічно-релігійної самобутності, забезпечення інформаційних, культурних, освітніх потреб, створення умов для активного включення всіх етнокультур у духовне життя суспільства. Зазначені цілі повинні знаходити обов'язкове концептуальне відображення у освітніх програмах сучасного зразка. При цьому, реалізація освітніх інноваційних програмних рішень враховує принципи демократизму та гуманізму, публічності й науковості, а також спеціальних принципів, зокрема, самоцінності етнокультур, зорієнтованості на пріоритетні духовні цінності.

Варто зауважити, що необхідною є кореляція етнокультурних аспектів освітнього середовища із загальноприйнятими у міжнародній спільноті засадами концепції розвитку національної та етнічної ідентичності, мовному та культурному розмаїттю. Кінцевим результатом

творчого концепту інноваційних освітніх програм є нові технології, креативні методології, ідеї та форми навчального процесу, нестандартні рішення в управлінській діяльності. До того ж, інноваційний розвиток освітніх програм позиціонується безперервним процесом якісних змін, забезпечують своєчасне адаптивне реагування на динаміку суспільного середовища.

Окремим інноваційним вектором розвитку освітніх програм в аспекті підтримки та поступу національної та культурної ідентичності є проектування навчальних технологій у віртуальному освітньому середовищі. Зазначена тенденція позиціонується актуальним вектором розвитку сфери освіти в сучасній глобально-інтегрованій спільноті, де інтенсифікується вага культурної різноманітності. Сам процес вимагає синергії традиційних та імплементації інноваційних стратегій, технологій та інструментів щодо ефективного формування національної ідентичності здобувачів освіти у онлайн середовищі.

Проектування цифрових технологій реалізації освітніх програм характеризується етапністю та синергізує низку заходів від визначення мети до реалізації моніторингу. Основними чинниками успішної результативності, при цьому, вважаються деталізована ідентифікація цільової аудиторії, раціональне використання можливостей та ресурсів, формування системи зворотного зв'язку. У результаті відбувається формування конкретних освітніх технологій, як ефективних засобів формування національної ідентичності у цифровому навчальному просторі та підвищення етнічно-культурної самосвідомості у суспільному середовищі.

У цифровізованому освітньому середовищі на сьогодні існує багато технологій, які можуть бути використані для успішної реалізації освітніх програм, що мають на меті укріплення позиції національної ідентичності та забезпечення патріотичного виховання молоді. Серед них варто відзначити електронні книги та матеріали цільового спрямування, мультимедійні презентації, віртуальні екскурсії, віртуальні заходи (вебінари, онлайн-конференції, віртуальні фестивалі), що можуть бути використані для просування та відображення національної культури, традицій та цінностей. Це дозволяє здобувачам освіти брати участь у таких заходах та ділитися своїми думками, досвідом та знаннями про свою культуру, сприяють більш широкому розумінню національної культури та ідентичності, забезпечують її поширення.

Сучасні освітні програми залучають можливості онлайн-тренінгів, соціальних мереж, мобільних додатків, інтернет-телебачення, аудіо- та

відеопідкастів, що допомагає учасникам освітнього процесу повніше усвідомити себе компонентом етнічної спільноти, сформуванню позитивне сприйняття власної культури.

Сучасні можливості вдосконалення освітніх програм дозволяють залучати інструментарій віртуальної або доповненої реальності – програмних засобів, котрі дають змогу відтворювати події чи об'єкти, дотичні до феномену національної культури, у цифровій реальності. Важливо розуміти, що освітні програми, самі по собі, не зможуть сформувати національну ідентичність, але вони можуть допомогти усвідомити себе частиною національної спільноти, сприяти патріотичному вихованню. При цьому доцільним вбачається поєднання різних методик та технологій для ефективної підтримки національно-культурної самоідентичності, у тому числі, за посередництвом віртуального освітнього простору.

Використання можливостей освітніх програм для формування національної та культурної ідентичності в освітньому просторі володіє великим потенціалом, але ефективність їх практичного впровадження залежить від якості системи цілей, комплексності підходу, залучених ресурсів, конкретної форми та методу їх реалізації, а також вмотивованості учасників процесу. Дослідження можливостей підтримки та поступу культурної та національної ідентичності в навчальному середовищі за допомогою сучасних освітніх програм вбачається все більш перспективним. Причиною такої тенденції слугує розвиток здатності молодого покоління переживати, акумулювати та оцінювати соціальний досвід, формувати ідеали та виокремлювати прагнення. Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробленні комплексної концепції підтримки та розвитку культурної, етнічної та національної ідентичності здобувачів освіти за допомогою освітніх програм та закріпленні її у нормативно-правовому полі.

Висновки. Очевидно, що проблематика національно-культурної ідентичності характеризується стійким суспільним резонансом, визначаючи векторні засади реалізації та збереження етнічної спадщини українського народу. У разі втрати сенсу феномену власної національної культури суспільство переживає глибоку кризу та довготривалу руйнацію культурно-релігійних основ, що створює передумови для формування хибної самоідентифікації. Ефективний поступ національної та культурної ідентичності базується на усвідомленні історичних та етнічних цінностей українського народу, збереження традицій та автентичності. У дослідженні, в результаті аналітики сутності впливу освітніх програм на формування

етнокультурної ідентичності молодого покоління з точки зору педагогіки і психології, обґрунтовано необхідність залучення їх потенціалу до змісту освітнього процесу в аспекті імплементації останнього до європейського освітнього простору.

Проблематика взаємозумовленості освітньої стратегії та етнокультурних аспектів вимагає синергії освітніх програм та результатів аналізу освітніх реалій. Цільові інноваційні освітні програми активно впливають на розвиток національно-культурної ідентичності здобувачів освіти. Процес їх формування та вдосконалення повинен включати ефективні засоби практичної реалізації, у тому числі, інноваційні цифрові інструменти. Актуалізація етнокультурної спадщини, дослідження правдивих історичних версій, дослідження мови й мистецтва українського народу, дотримання морально-побутових традицій – базисні концептуальні засади сучасних освітніх програм, спрямованих на виховання толерантної молоді, підтримку культурної різноманітності, збереження етнічної ідентифікації наступних поколінь.

Література:

1. Nazizova O. Українознавчі пріоритети формування національно-культурної ідентичності учнівської молоді. *Українознавство*. 2020. №4 (77). С. 170-182. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.4\(77\).2020.218698](https://doi.org/10.30840/2413-7065.4(77).2020.218698)
2. Демченко В. Особливості формування національно-культурної ідентичності у здобувачів освіти. *Перспективи та інновації науки*. 2023. №13 (31).
3. Рожнова Т. Проблема формування у підлітків національно-культурної ідентичності в умовах реформи освіти. *Збірник тез III Всеукраїнського науково-методологічного семінару «Позиціонування закладу освіти засобами новітніх технологій менеджменту»*. 2021. С. 112.
4. Пометун О. Навчання історії й громадянської освіти як чинник формування національної й громадянської ідентичності учнів в умовах війни та повоєнного розвитку України. *Український педагогічний журнал*. 2023. №2. С. 62-72. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72>
5. Бондаренко Н. В. Ціннісна самоактуалізація учнівства як ресурс уреальнення української національної ідеї. *Проблеми цивілізаційної суб'єктності України: місія науки і освіти*. 2022. С. 178-188. https://lib.iitta.gov.ua/732333/1/BNV_2022_conf_OD.pdf
6. Золотухіна С. Т., Іонова О. М., Лупаренко С. Є. Актуальні цінності сучасної європейської освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* Запоріжжя: КПУ. 2021. № 76(1). С. 42–46. <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/6143>
7. Олефіренко Т., Цветкова Г., Матвієнко О. Національно-культурна ідентичність: досвід зарубіжних країн. *Педагогіка і психологія постмодернізму: цінності, компетентності, діджиталізація*: колективна монографія. Aerzen: Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag. 2021. 504 с.

8. Бондар Т.І. Ідентичність, національна ідентичність і якість освіти: ідеї М.А Козловця. *Національна ідентичність в мові і культурі: збірник наукових праць*. К.: Талком. 2020. С.126-131.

9. Різак Г. В., Ципляк Н. О., Голуб О. В. Створення інноваційних освітніх програм в Україні: досвід і рекомендації країн ЄС. *Академічні візії*. 2023. №22. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/520>

10. Удовиченко Л. М. Проблема культурно-національної ідентичності та шляхи її вирішення у Новій українській школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. №37 (1). С. 138-151. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41512>

11. Кравчук І., Заклюка А. Знищення української ідентичності через освіту на тимчасово окупованих територіях України як прояв геноциду українського народу. *Scientific Collection «InterConf+»*. 2024. №42 (189). С. 317-333. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2024.032>

References:

1. Hazizova, O. (2020). Ukrainoznavchi priorityty formuvannia natsionalno-kulturnoi identychnosti uchnivskoi molodi [Ukrainian Studies Priorities for the Formation of National and Cultural Identity of Students]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian Studies*, 4 (77). 170-182. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.4\(77\).2020.218698](https://doi.org/10.30840/2413-7065.4(77).2020.218698) [in Ukrainian]

2. Demchenko, V. (2023). Osoblyvosti formuvannia natsionalno-kulturnoi identychnosti u zdobuvachiv osvity [Features of the formation of national and cultural identity in students]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky – Prospects and innovations of science*, 13 (31). [in Ukrainian]

3. Rozhnova, T. (2021). Problema formuvannia u pidlitkiv natsionalno-kulturnoi identychnosti v umovakh reformy osvity [The problem of forming national and cultural identity in adolescents in the context of education reform]. *Zbirnyk tez III Vseukrainskoho naukovo-metodolohichnoho seminaru «Pozytsionuvannia zakladu osvity zasobamy novitnikh tekhnolohii menezhmentu» – Collection of abstracts of the III All-Ukrainian scientific and methodological seminar "Positioning of the educational institution by means of the latest management technologies*. 112. [in Ukrainian]

4. Pometun, O. (2023). Navchannia istorii y hromadianskoi osvity yak chynnyk formuvannia natsionalnoi y hromadianskoi identychnosti uchniv v umovakh viiny ta povoiennoho rozvytku Ukrainy [Teaching History and Civic Education as a Factor in the Formation of Students' National and Civic Identity in the Context of War and Postwar Development of Ukraine]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Pedagogical Journal*, 2. 62-72. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-2-62-72> [in Ukrainian]

5. Bondarenko, N. V. (2022). Tsinnisna samoaktualizatsiia uchnivstva yak resurs urealnennia ukrainskoi natsionalnoi idei [Value Self-Actualization of Students as a Resource for the Realization of the Ukrainian National Idea]. *Problemy tsyvilizatsiinoi subiektnosti Ukrainy: misiia nauky i osvity – Problems of civilizational subjectivity of Ukraine: the mission of science and education*. 178-188. https://lib.iitta.gov.ua/732333/1/BNV_2022_conf_OD.pdf [in Ukrainian]

6. Zolotukhina, S. T., Ionova, O. M., & Luparenko S. Ye. (2021). Aktualni tsinnosti suchasnoi yevropeiskoi osvity [Actual values of modern European education]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of forming a creative personality in higher and secondary schools: a collection of scientific papers.: zb. nauk. pr. Zaporizhzhia: KPU*, 76(1). 42–46. <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/6143> [in Ukrainian]

7. Olefirenko, T., Tsvietkova, H., & Matviienko, O. (2021). Natsionalno-kulturna identychnist: dosvid zarubizhnykh krain. Pedahohika i psykholohiia postmodernizmu: tsinnosti, kompetentnosti, didzhitalizatsiia: kolektyvna monohrafiia [National and cultural identity: the experience of foreign countries. Pedagogy and Psychology of Postmodernism: Values, Competencies, Digitalization: A Collective Monograph]. Aerzen: Heilberg IT Solutions UG (haftungsbeschränkt) InterGING Verlag. 504 p. [in Ukrainian]
8. Bondar, T.I. (2020). Identychnist, natsionalna identychnist i yakist osvity: idei M.A Kozlovtsia [Identity, national identity and quality of education: ideas of M.A Kozlovets]. *Natsionalna identychnist v movi i kulturi: zbirnyk naukovykh prats – National identity in language and culture: a collection of scientific papers*. K.: Talkom.126-131. [in Ukrainian]
9. Rizak, H. V., Tsypliak, N. O., & Holub, O. V. (2023). Stvorennia innovatsiinykh osvitnikh prohram v Ukraini: dosvid i rekomendatsii krain YeS [Creating Innovative Educational Programs in Ukraine: Experience and Recommendations of EU Countries]. *Akademichni vizii – Academic visions*, 22. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/520> [in Ukrainian]
10. Udovychenko, L. M. (2022). Problema kulturno-natsionalnoi identychnosti ta shliakhy yii vyrishennia u Novii ukrainskii shkoli [The Problem of Cultural and National Identity and Ways to Solve It in the New Ukrainian School]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*. Psykholohiia. Pedahohika – Teacher education: theory and practice. Psychology. *Pedagogy*, 37 (1). 138-151. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/41512> [in Ukrainian]
11. Kravchuk, I., & Zakliuka, A. (2024). Znyshchennia ukrainskoi identychnosti cherez osvitu na tymchasovo okupovanykh terytoriiakh Ukrainy yak proiav henotsydu ukrainskoho narodu [The destruction of Ukrainian identity through education in the temporarily occupied territories of Ukraine as a manifestation of the genocide of the Ukrainian people]. *Scientific Collection «InterConf+»*, 42 (189). 317-333. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2024.032> [in Ukrainian]